

VARGA ISTVÁN JÓZSEF

Az Alag-Dunakeszi Református Egyház története

7. rész, 1940-1944

Az 1940-es év presbitéri gyűléssel kezdődött január 12-én. A napirend a szokásos év eleji programpontokból állt: mérlegek, adókimutatások, leltár, költségvetés, névjegyzék. Tóth János lelkipásztor – ahogy 1939-ben is – „az egyházközség válságos helyzetére tekintettel önként lemondott” a neki járó lakbér összegének egyharmadáról, az egyházi föld hozadékának rá eső részéről, valamint vállalta a fűtés és a világítás terheit. A presbitérium adományt szavazott meg Tompa Mihály Margit-szigeten felállítandó szobrára, a kistarcsai paplak renoválására és a rozsnyói táborra.

A volt lelkész, Kirner Bertalan tíz év elteltével újra pert indított az egyházközség ellen. Tóth János lelkipásztor a törvényszékhez írott levelében kifejtette: „a felperes ismét elérkezettnek látta az időt arra, hogy újabb anyagi károkat okozzon nekünk és ezért tette folyamatba jelen pert, alaptalanul és a csekély értéket képviselő állítólag nálunk hagyott ingóságainak olyan fantasztikus nagyértéket jelölt meg, hogy a perértéket figyelembevéve, a felmerülendő saját ügyvédi költségeink, amelyek ezen alaptalan perből származnak majd, ismét súlyos anyagi kárt fognak okozni nekünk. [...] A 24. tétel alatt felsorolt ló végelgyengülésben kimúlt, amit állatorvosi bizonyítvánnyal igazolunk.” Kirner Bertalan később a harmónium visszadását is kérte, amelyre az egyházközség jelezte: „az irattárban levő eredeti iratok minden kétséget kizáróan igazolják az egyházközségnek a harmóniumot illető törvényes és kizárólagos jogát. Ezért [...] zsarolásnak minősülő jogtalan követelését soha sem teljesítheti.” Bizonyítékként bemutatták a kultúrestek meghívóit, amelyek a „harmonium javára” szóltak.

1940-ben a templomalapra 632 pengőt fizettek be. Nagyobb adakozók voltak: dr. Ravasz László püspök 150, a budai Szilágyi Dezső téri elnökség 50, Tóth János és neje 100 és Kolláth József 60 pengő. A templomalap összege így elérte a 2456 pengőt. Az egyháztól földet, helyiséget, lakást béreltek 1940-ben: Laznik János, Keresztes János, M. Tóth István 961 pengő értékben. A perselypénz 342 pengő volt. A kiadások közül a havi villanyszámla 1-4 pengő között, egy villanyégő 2,90, egy kundházi fuvar 5, egy mázsza szén 4,80, egy mázsza fa 5,40 pengőbe került. A választói névjegyzékben 293 név (Alag 114, Dunakeszi 179 fő) szerepelt.

1941 januárjában újra emelkedett az egyházi adó, így februárban számtalan beadvány érkezett annak mérséklését kérve. Részletek Kiss Lajosné Szilvási Berta (Kistemplom utca 1.) leveléből: „Nagytiszteletes Református Tiszteletes uraknak kívánom tudomásukra hozni az alábbiakat. Én Kiss Lajosné r.kat. házasságot kötöttem 1898. Uram református, megengedtem, hogy a gyermekeim az apjuk vallását kövessék, de az uram nem segített felnevelni, így én egyedül kerestem a kenyerüket napszámos munkával. Most már 63. évembe vagyok, fiam 41 éves, a lányom 18, aki itt született és itt járt iskolába az apácaikhoz. Én a gyerekeimet megegyezés szerint a Bp. Kálvin téri templomba vittem keresztelni, de mint ura hagyott asszony, a lányomat már az óvodába úgy írtam be, hogy a katolikus vallásba neveljék. Így is járta végig az iskolákat, soha református hittan órán nem vett részt.” Kissné tájékoztatta a presbitériumot, hogy 1926-ig fizette a református egyházközségnek az adót, és

Tóth János (az ülő sorban középen) a presbitériummal az 1940-es évek elején

már többször kérte, hogy ne keressék ezzel kapcsolatban. Férje 1916 óta dolgozik a Láng Gépgyárban, őt kutassák fel adófizetés ügyében. A férfi apja református tanító volt Mezőtúron, három nővére tanítónő ugyanott. Berta asszony nagybátyja pedig plébános volt Békésszentandrásan, „épp evégett csak polgárin esküdtünk.”

Az 1941-es esztendőben általános tisztújítás volt az egyházban. Az egyházközség az eddigi 12 fős presbitériumot 10 főre csökkentette. A következő személyeket ajánlották a presbitériumba: Setéth József, Csomós Ferenc, Horthy Jenő, Máthé Sándor, dr. Csia Béla. Elfogadták Kolláth József (Kisalag) és Csiki György lemondását, egyben Kolláth Józsefnek „tisztületbeli presbiter” címet adtak. A jegyzőkönyvek alapján ő volt az első Dunakeszi–Alagon, akit így tisztelt meg a presbitérium. Június 29-én azután az egyházközségi közgyűlés az alábbi testületet választotta meg. Gondnok: Setéth József; presbiterek: dr. Csia Béla, Konkoly Thege Zoltán, nagykarolyi Balogh Gyula; pót-presbiter: Szilágyi Gábor. A „régii” tagok, Böör Sándor, Csomós Ferenc, Máté Sándor és Horthy Jenő maradtak. Később még két presbitert választottak, Csiki Győzöt és id. Sallai Józsefet.

A Horthy család. Jobbra a kormányzó öccse, Horthy Jenő alagi presbiter

A március 2-i közgyűlésen elfogadták a templomépítési pótadó bevezetését. Dr. Juhász Péter beadványban kérte az új adóforma visszavonását az egyházmegyei közgyűléstől, mert szerinte annak nem volt törvényes alapja. Tóth lelkész válaszában a templomépítés megkezdésének szükségességéről írt: „Imatermünkben 86 ülőhely van [...] egészségtelen, mert ajtaja és ablaka a végén van, és nem lehet eléggé szellőztetni. Azonkívül a Magyar Lovaregylettől örökbérlet címén kapott telek elvész, ha a templomépítést egy-két éven belül meg nem kezdjük.” A lelkész március 29-én az espereshez fordult. „Önmagam vádolom, emésztődöm, amiért a templomépítési pótadóra gondoltam. A teljes összeroppanás előtt állok. Nem fogom soká bírni. Olyan részről ért a támadás, aki ismeri az egyházközség helyzetét, mindenről tudott. [...] Testileg sem bírom már úgy, mint eddig. Lelki bánatom is van, nem tudom feledni kisleányunk.” Júniusban az egyházmegye elutasította dr. Juhász beadványát, és engedélyezte a rendkívüli templomépítési adó kivetését.

A műhelytelepi imateremmel kapcsolatos problémákról levlélben értesítette az egyház a tulajdonos MÁV főtanácsosát: „A legényotthonban levő imatermünkkel kapcsolatban annak lakói semmi be veszik Nagyságodnak azt az intézkedését, hogy az istentiszteletek idején $\frac{3}{4}$ 9 - $\frac{1}{2}$ 11-ig semmiféle zaj nem lehet. Nyitott és zárt ablakok mellett folyik a rádiózás, danolás, muzsikálás, füttyülés, jövés-menés, beszélgetés, ajtócsapdosás. Sértésnek veszik a zaj megszüntetésére vonatkozó felszólítást. [...] Most húsoétkor 9 után vígan rádiózott az

egyik lakó. A tiszteletes úr [legátus] megbotránkozva beszélt el ezt a minősíthetetlen tiszteletlenséget, durva sértést, kihívó magaviseletet. Pirulnom kellett emiatt.”

1941-ben 14 ifjú készült konfirmációra: Bárány Éva, Deák Zoltán, Boda Csaba, Duló Károly, Farkas Katalin, Békési Erzsébet, B. Nagy Emma, Németh István, Király Péter, Kovács Ilonka, Agócs Julianna, Tar Gizella, Takács Ilona és Tar Marianna.

A világháború az alagi egyházközséget is közvetlenül érintette. „Vass Sándor alagi lakos, ref. vallású, lovász f. év július 21-én, az orosz harctéren hősi halált halt.” „Tisztelettel értesítem tek. Előljáróságot, hogy a hősi halált halt Vass Sándorért a gyászistentisztelet f. hó 17-én d.e. 10, azaz tíz órakor lesz az alagi imateremben. Erre tisztelettel meghívom a tek. előljáróságot. Tisztelettel kérem az elhunyt családját, munkaadóját, M. Lovaregyletet, csendőrséget, vasutat, postát, levante egyesületet erről értesíteni. Tóth János.” [Vass Sándor 30 éves volt.] Két református egyháztagnak kért adómentességet katonai szolgálat miatt: Seregi László méneskarai törzsoermester (Dunakeszi, Király u. 36.) és Gellérfi József törzsoermester (Dunakeszi, Levente u. 1.). Mindketten az állami lótenyésztő intézetek katonai felügyelőségén teljesítettek szolgálatot.

December 21-én presbiteri üléssel zárult az 1941-es esztendő. Az egyházközség csomádi földjét – a nagy drágaságra való tekintettel – 1942-ben is a lelképásztor rendelkezésére bocsátották, mint lelkészi javadalmat. A harangozó állást megszüntették, helyette épületfelügyelőt neveztek ki.

1942 januárjában dr. Kacsóh Lajosné okleveles tanítónő bejelentette lemondását a kisalagi gyermekek hittanoktatásáról. A munkát Staudhammer Jánosné evangélikus vallású tanítónő vállalta el, aki viszont június végéig betegszabadságra ment. Tóth János sem vállalta a helyettesítést: „Magam két ok miatt nem mehetek el oda. 1/ Amúgy is sok a hitoktatásom, hét iskolában végzem. 2/ Kisalag ide egyórai út. Novembertől ápriliséig rossz az út.” A lelkész azt javasolta az esperesnek, hogy bízta meg a fóti segédlelkészt vagy egy fiatal fóti tanítót a kisalagi hitoktatással. „Kisalag ugyanis Fóttal Fótújfalu révén már egészen összeépült. Az út Fótra 25-30 perc nagyon kényelmes sétával.” Az esperes Fótra küldött leveléből: „Az alagi vékony pénzü egyházközségnek bizonyára szüksége van a kisalagi egyházi adókra és úgy hiszem, hogy azokat nem lenne hajlandó a gazdagabb fóti egyházközségnek átengedni. De ettől eltekintve, a ti káplánügyetek szempontjából most kapóra jön ez a kérelem [...]”. A lelkész válaszából: „A lelkészi szolgálat közül a keresztesítés, az esketés alig fordul elő Kisalagról. Tudtommal Fótra mennek, vagy hova, így a stólaveszteség semmi. Többektől tudom, istentiszteletre is Fótra járnak. Mindent egybevéve Kisalagot egyháziilag kiengedjük és semmi nehézséget nem támasztunk ellene.” Balogh Ferenc fóti lelkész viszont kijelentette: „A fóti egyház tehát nem hajlandó Kisalagot átvenni és a hitoktatást is csak addig látja el, amíg Fóton segédlelkész lesz.”

Tóth János az esperesnek írott levelében a MÁV műhelytelepi iskolával kapcsolatban is segítséget kért: „Arra is kérem nagytiszteletű esperes urat, méltóztatásuk Dunakeszi máv. műhelyteleppel kapcsolatban Gyökössy Endre máv. igazgatóhelyettes urat megkérdeni, mi azzal az iskolával a máv. szándéka. Jelenleg a harmadik tanítót a politikai község fizeti. Mindenképp azon mesterkednek, hogy az iskola római kézbe kerüljön. Szó van arról is, hogy egy nagy állami iskolát építenek, mert a község nagy kiterjedésű. Minden törekvés arra irányul, hogy pápista kézbe kerüljön az is és apácák tanítsanak ott is.” Alagon és Dunakeszin 167 református növendék kapott hitoktatást (alagi községi elemi, dunakeszi római katolikus elemi, MÁV elemi, polgári, községi tanonc, MÁV tanonc, kisalagi állami elemi). A lelkész püspökhöz írt levélben azt is kérte, hogy Dunakeszi–Alagon létesítsenek árvaházat és a lovászleventék részére

lovasotthont. A diakonisszák jelenlétére is szükség lenne, hogy kiegyenlítsék az apácák katolikus tanítói szolgálatát. („Alag községi iskolájának egyetlen ref. tanítója gyerekeit római hitben neve-li, sőt maga is buzgón hányja a keresztet, egyházközségével nem érez felelősséget.”) A püspök nem tartotta alkalmasnak az időt és a körülményeket e nagyszabású terv megvalósítására.

Egy gyermekneveléssel kapcsolatos felmérésből megtudhatjuk, hogy a Tóth János tiszteletes két gyermeke az 1941/42-es tanévben a nagykőrösi Arany János református gimnáziumba járt és az ottani internátusban lakott. Fejenként 52 pengőt fizettek, kedvezményben, segélyben nem részesültek.

Március 8-án a Pavilonban Magyar-estet rendezett a nőegylet, melyen egy illusztris vendég is fellépett. „Költeményeiből felolvas: Áprily Lajos gimnáziumi igazgató, a Kisfaludi társaság tagja.” [Áprily (Jékely) Lajos (1887–1967) költő, műfordító, a Baár-Maddas Leánynevelő Intézet igazgatója.]

A gyülekezeti munkacsoportok vezetői 1942-ben a következők voltak: vasárnapi iskola – Csizmadia Vilmos, Jász Piroska, Kulcsár Magda; Nőszövetség – dr. Juhász Péterné; KIA (Keresztyén Ismeretterjesztő Alapítvány) – Kiss István; Leánykör – Jász Piroska.

1942 májusában Tóth lelkész a templomépítéssel kapcsolatban írt levelet a püspöknek: „Az építkezést egyelőre lehetlenné teszi az anyag drágasága, lekötött volta. Ma háromszorosába kerülne. Úgy 28.000 P-vel rendelkezünk. A földművelésügyi minisztériumtól most nem kapunk épületfát, mert azt másra fordítják. Sokat imádkozunk érte. Az adakozás is szépen folyik. Most azonban várni kell. Csodálatos az Úr kegyelme.” Az egyházkerületi pénztárnál 14.719 pengő államsegély állt rendelkezésre a templomépítésre. A Be-

reczky Albertnek [1893–1966, püspök 1948–1958] írt, evangé-
lizáló szolgálatot kérő lelkészi levélből: „Valószínű, nagyon jól tudod, milyen összetételű gyülekezetünk, milyen annak lelki alkata. Isten örök csodája, hogy vagyunk. Egyedül Ő szedett bennünket, a szétszóródott nyáját és tartott meg mind e mai napig. Gyülekeze-
tünk templomépítés előtt áll. A jó Isten kegyelméből összegyűjtöt-
tünk már valamit. Ezzel békés viszonyok között már el is kezdhet-
nénk az építést. Most azonban lehetetlen. Azért nagy szükségünk
van lelki egység megteremtésére. A sok felől itt lakó híveink nagyon
érezik Pest hatásait. Otthon is eléggé megváltak templom nélkül, itt
meg egészen jól érzik magukat anélkül.” Levél a Lovaregylet-
hez: „[...] a község fejlődési iránya nem dél, hanem észak. Dél felé a
Lovaregylet birtoka miatt sohasem fog. Így célszerűbb lenne a temp-
lomteleknek az áthelyezése is. [...] vagy a Lovaregylet az egyházköz-
ségnek 30.000 P. készpénz segélyt ad.”

Az imaház kívül és belül az 1940-es évek első felében

Meghívó

Az alag-dunakeszi-i ref. ker. nőegylet március idusának megünneplésére Alagon a pavilonban 1942. évi március hó 8-án délután 5 órakor

Magyar-estet

rendez. Erre az este mindenkit testvéri szeretettel meghív az Elnökség.

Műsor:

1. Himnusz. Éneklé a közönség.
2. Megnyitó. dr. Juhász Péterné.
3. Arany János: Katalin e. beszélyének egy részletét,
Petőfi: Vörös napokról álmodom e. versét Tamaska Gyula szavalja.
4. Ünnepi beszéd. Nagytiszteletű és méltóságos Szabó Imre budapest-fasori esperes m. kir. kormányfőtanácsos.
5. Brahms. Keringő.
Dosselli. Serenade. Hegedűn játsza:
Szilágyi Erzsébet zeneakadémiai nő., zongorán Bajnok Ferenc kísér.
6. Költeményeiből felolvas: Áprily Lajos gimnáziumi igazgató, a Kisfaludi társaság tagja.
7. Dottielli. Gioconda,
Kurucz. Heroldó rózsák között.
Éneklé Kis Szabella operavégese, zongorán Bajnok Ferenc kísér.
8. Szózat. Éneklé a közönség.

Belépődíj: 1.—P.

A tisztá jövedelem építendő templomalapunké. Felülfizetéseket a nemes célra haldans köszönrák. Névre szóló meghívót nem adunk ki.

Júniusban segédlelkészt kért Tóth János „operációm és a lábadozási idő” tartamára. A háromhetes betegszabadság idejére Fábíán László segédlelkészt rendelték ki Alagra, aki akkor végzte el a nagykőrösi tanítóképzőt. Ám a háború közbeszólt: „az alagi egyházközségbe segédlelkészt nem tudtam küldeni. A segédlelkészeket és a végzett teológusokat katonai szolgálatra hívták be. [...] a következő két vasárnapra Jakab Miklós budapesti vallásotató segédlelkészt bíztam meg a kiegészítő szolgálattal.”

Egy vegyesházassággal kapcsolatos levélből: „Tekintetes Pálfi Gyula úrnak, Alag, Nándormajor. Kedves Testvérünk! Arról

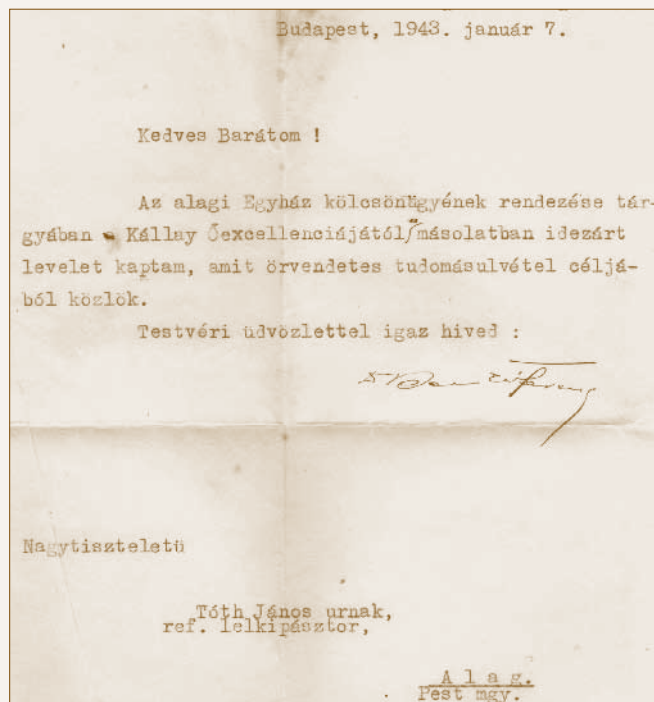
értesültünk, hogy egy kath. vallású nővel óhajt házasságra lépni. Aug. 25-én történt a polgári anyakönyvvezetőnél a kihirdetés. Templomunkban ellenben nem hirdettette ki azt. Így arra kell következtetnünk, házasságát nem szándékozik templomunkban megáldatni, sőt születendő gyermekeit is átengedi a menyasszony hitére. [...] Szálljon magába testvérünk és neveltesse születendő gyermekeit a ref. vallásba. A szentírás tanítása szerint nincs az anyaszentegyháznak a tőle elpártoltakkal semmi közösségünk. Tisztelettel Tóth János lelkipásztor.”

A leventéknek tartott rendszeres istentiszteletek mellett az Alag és Dunakeszi községekbe vezényelt páncélos hadosztály híradószázadának református hívei számára is elrendelt istentiszteletekhez kiegészítő katonai szolgálatot kért a lelkész Soltész Elemér tábori püspöktől. („50 főre 1 liter bor és ½ kg. kenyér számítandó”) „M. kir. I. honvéd páncélos hadtest híradó század. Protestáns leg. létszámát jelenti. Református lelkészi hivatalnak, Alag. Értesítem, hogy folyó hó 31-én a teljes protestáns létszám /50 fő/, november 1-én kb. 30 fő fog az istentiszteleten résztvenni. Lukáts fhdgy.”

Az év végi két presbiteri gyűlés témái a templomépítési adományok és a dollárkölcson ügyei voltak. A templomépítési alapra 1942-ben befolyt összeg 564,22 pengő volt (ifj. vitéz Juhász Bertalan 50; iskolások gyűjtése 41,62; Porkoláb Bálint és felesége 70; Strauss Pál 50 pengő). A nőegylet karácsonyra 50 kg-os tűzifautalványokat adott át kilenc nőtestvérnek. A Magyar Konzervgyár és Kereskedelmi Rt. a segélyakcióhoz 10 kg ingyenes vegyesízzel és 10 kg önköltségi áron kiutalt lekvárral járult hozzá.

Tóth János tiszteletes minden ismerősét és kapcsolatát bevetve kérvényt nyújtott be Kállay Miklós miniszterelnökhöz, hogy az 1927-ben felvett 8800 dolláros kölcsön ügyét minden érdekelt számára megnyugtatóan lezárhassák. Az egyházközség 6000 pengő ellenében kérelmezte a törlési engedély kiadását. Mocsy Mihály esperes december 24-én a Pesti Hazai Első Takarékpénztár Egyesületnek küldött levelében jelezte: „Az alagi ref. egyházközségben minden bajnak szerzője és előidézője az állásától elmozdított lelkipásztor [Kirner A. Bertalan] volt. Az egyházközség mai vezetősége semmiben sem részes és semmiért sem tehető felelőssé. Fentiek alapján a magam részéről az alagi egyház megmentése érdekében tisztelettel kérem az ajánlat elfogadását.” 1943. január 8-án megérkezett a takarékpénztár válasza az egyház ajánlatára: „hajlandóak vagyunk a szóbanforgó s ezidőszert még 8.635,98 dollárban fennálló kölcsön teljes és végleges kiegyenlítésére a t. Egyház által felajánlott 6.000 P-t, azaz hatezer pengőt elfogadni és pedig azzal a további kedvezménnyel, hogy ebbe a 6.000 P-be betudassék a már korábban teljesített 1.000 P-s fizetés is, úgy hogy végeredményként a kölcsön teljes kiegyenlítésére legkésőbb f. hó végéig 5.000 P lesz még pénztárunknál lefizetendő. [...] ily nagy engedményt még senkinek sem tettünk s jelen esetben is csak azért járultunk hozzá egy ily megoldáshoz, mert belátva az Egyház súlyos helyzetét a magunk részéről is lehetővé akartuk tenni azt, hogy az Egyház kulturmissziója teljesítésében ne akadályoztassék.” A végleges kiegyenlítés dr. Benkó Ferenc nyugalmazott államtitkár Kállay Tibor takarékpénztári vezérigazgatóhoz írt levele nyomán történhetett meg. „[...] testvéri szeretettel köszönti az egyházközség lelkipásztorát, Tóth Jánost, abból az alkalomból, hogy 13 évi céltudatos, önfeláldozó és minden szempontból eredményes munkálkodása gyümölcsként jelentkező, az egyházközségünket ért felmérhetetlen erejű felszabaduláshoz vezette. [...] a presbyterium álmélkodással csodálja Istenünk irántunk való végtelen szerelmét, hálaadással említi áldott szent nevét, dicsőíti örökkévaló irgalmát.” Az 1943. február 17-i egyházmegyei tanácsülésen elhangzott, hogy „az alagi református egyházközség ezzel felszabadult az életét fenyegető és minden jó munkájának és jö-

vendő boldogulásának útjában álló súlyos és terhes adósságtól és új életet kezdhet.”

Dr. Benkó Ferenc Tóth Jánosnak címzett küldeménye a kölcsöntartozás rendezéséről

A presbitérium meghatalmazta a pénzügyi bizottságot, hogy folytassák a templom terveinek és a költségvetés tervezetének elkészíttetését. Az addigi tervek szerint az új templom 24 méter hosszú és 9 méter széles lett volna. Magassága 6 méter, az ülőhelyek száma 200. Szeghalmy Bálint építésmérnök leveléből: „Sajnos a mai idők nem nagyon alkalmasak az építkezésre, mert egyrészt az árak nagyon felmentek, másrészt anyagot is nehéz beszerezni. Az árak most kb. háromszor olyan magasak, mint ezelőtt 4 évvel, úgy hogy a templom 1.600 m² beépítés mellett /kb. m²-ként 50 P-t véve/ legalább 80.000 P-be kerülne. Aztán vasat egyáltalában nem lehet kapni, téglát, cserepet, cementet se igen.”

Az 1943. március 16-i kanonika vizitáció összetörte a lelkipásztor és a gyülekezet álmait és ébredező reménységét. Az egyházmegyei számvevő és a pénztárnok – mindketten tanácsbírók – megállapították, hogy Tóth János 1938 és 1942 között „79 olyan zsidó vallású egyént vezetett be az áttérési anyakönyvbe, akiket elő egyáltalán nem készített, hanem a jelentkezéskor nyomban megkeresztelt.” A többségükben budapesti illetőségű áttérőket oktatásban nem részesítette. Az illetékes rabbi által kiállított elbocsátólevelet nem kérte, illetve azokat nem őrizte meg. Az áttérési anyakönyvet vizitációk alkalmával eltitkolta, a statisztikában nem mutatta ki az áttérőket, akiknek anyakönyvi kivonatát adott. A gondnokot március 31-én értesítette az esperes a kialakult helyzetről. Tóth János lelkész ellen március 24-én fegyelmi eljárás indult, hivatalából felfüggesztették. A lelkipásztor az ötvenes években így írt meghurcoltatásáról: „Az ehm. előbbi elnöksége 1943. ápr. 1-vel 139 zsidó szabályszerű, törvényes átvétele miatt állásomból felfüggesztett. A fasizmus kemény csapást mért rám, amikor 64 hónapig voltam felfüggesztett állapotban.” Április 4-én istentisztelet előtt a gondnok tájékoztatta a presbitériumot a kialakult helyzetről. Április 12-én helyettes lelkészt neveztek ki Alag-Dunakeszire Bölcskei Géza (1914–1982) rákospalotai segédlelkész szemé-

lyében, aki április 18-án mutatkozott be a presbitériumnak. Május 14-én az egyházmegyei bíróság elutasította Tóth János fellebbezését. A lelkipásztor illetményének felét vehette fel a felfüggesztés idejére, míg a másik fele a helyettes lelkészt illette meg.

Bal szélen Hunyadi Erzsébet (Bölcскеiné), mellette Bölcскеi Géza

A református egyház május 20-án ünnepelte a magyar diaconisszamunka megszületésének 40. évfordulóját. Megjelent a magyar királyi honvédelmi minisztérium kiadványa a „Leventéifjúság lelki gondozása” címmel. Az alagi egyházközségből a 20 éves Tóth Ida jelentkezett leánylevente vezetőnek.

Az egyházközséget az egyházmegyei közgyűlésen Bölcскеi Géza helyettes lelkész és dr. Csia Béla presbiter képviselte. Június 20-án „a presbitérium kimondja, hogy 10 taggal csatlakozik az Országos Református Presbiteri Szövetséghez [ORPSz, 1926–1950]. Az évi 10.- P tagdíjat az egyházközség pénztára fizeti be, ahova a presbitérium tagjai fejenként 1.- P-t térítenek vissza.”

„A Szeretet-szolgálat Máté Ilona nem hadiáróvt jelölte ki az ehk. saját árvójaként, aki jelenleg a Szövetség orci-i árvaházában nevelkedik.” A presbitérium felkérte a Nőszövetséget, hogy tartson fenn kapcsolatot az árvával. Elfogadták id. Sallay János presbiter lemondását. Wittlinger Károly dunakeszi lakos Győző nevű fiával a katolikus hitről református hitre tért át.

1943. november 7-én a választói névjegyzékben 480 név szerepelt. Alagon 169, Dunakeszin pedig már közel ennek a duplájára, 311 fő. Noha Kisalag Alag község szomszédságában volt, mégis Dunakeszihez tartozott közigazgatásilag. A kisalagi fejlődés miatt az ottani reformátusok száma 46 fő volt, a Műhelytelepről 37 fő szerepelt a névjegyzékben. Angolszász neveket már nem találni, és mindinkább a fizikai munkások jelennek meg: szakmunkás, földműves, gazdasági alkalmazott, lovas, gépkocsivezető, autószerelő, nyomdász, napszámos, segédmunkás. Található még postatanácsos, törvénybíró, ny. alezredes, földbirtokos, járásbíró, a lelnök, tanítónő, magánzó, ügyvéd, idomár, malombérlő, zsoke, bankaltiszt.

Az 1944 februárjában elkészített zárszámadás szerint hosszú évek elteltével először volt pozitív az egyházközség pénzügyi mérlege, 556 pengő maradvánnyal.

1944. február 10-én tárgyalták Tóth János lelkipásztor feyelmi ügyét a budapesti Kálvin téren. A lelkész mellett idézést kapott ügyvédje, ifj. dr. Kovács Sándor, az egyházmegye ügyésze és az alagi presbitérium. Az ügy előadója dr. Fonyad Dezső, monori lelkipásztor, egyházmegyei tanácsbíró volt. A tárgyalásról nem maradt fenn jegyzőkönyvünk. Ítélet csak május 22-én, Székesfehérváron született az ügyben, amelyről archívumunkban szintén nem találtunk dokumentumot.

Március 8-án érvényes végrehajtási jegyzőkönyvvel érkezett Alagra Muth János váci kir. bírósági végrehajtó. A Kirner-ügyben hozott végzés alapján Setéth József kurátor ideiglenesen átadta a Kirner A. Bertalan volt lelkipásztor által követelt ingóságokat (bútorok, íróasztal, harmónium, mérleg). Véglegesen azonban csak a presbitérium döntése után volt hajlandó átadni azokat.

A március 19-i presbiteri ülésen „az elnök mély részvétellel emlékezik meg a dr. Csia Béla presbitert ért hirtelen, nagy csapásról, aki a közeli napokban vesztette el tragikus körülmények között – két nappal legkisebb gyermekének keresztelése után – fiatal feleségét s így öt gyermekkel másodszor maradt özvegyen.”

Május 24-én az esperes jóváhagyta az imaházbővítést (a 100 férőhelyes terem 150 fősre bővítették volna) Csuka István építési szakértő felülvizsgálata után. Engedélyezte továbbá, hogy erre a célra a templomalapból 10.000 pengőt lehessen felhasználni. Június 8-án „a presbitérium hálás köszönetet mond az Alagi Evangélikus Fiók-egyháznak azért a szíves testvéri szeretetért, amellyel húsvét és pünköst ünnepe között öt alkalommal templomát istentisztelet tartására rendelkezésünkre bocsátotta. [...] Gondnok Isten iránti nagy hálával jelenti, hogy a húsvét után elkezdett nagy templomtatarozás és átépítés pünköstre Isten kegyelméből szerencsésen befejezést nyert.” A felújítás összköltsége 11.723 pengő lett. A templombelső berendezéseinek költségeire adománygyűjtést kezdtek. A berendezések elkészítésére id. Ilcsek Vilmos alagi asztalosmester ajánlatát szavazták meg. Megegyeztek 50 templomi szék beszerzéséről is. Rendeződött a csomádi föld vételárának törlesztése is. Az esperes június 22-i leveléből: „Kedves Öcsém! Nagyon örülök annak, hogy tanácsomra az OFB. föld vételárának hátralékos összegét az asszonykör támogatásával kifizették. Nagy teherterétől szabadultok meg egyszersmindenkorra.”

A háború azonban egyre jobban érezte hatását. Még az elmúlt év decemberében rendeletet adtak ki „Templomok II. légmentesítő csoportba sorolásáról”. A református egyházi vezetést „bombakárosultak felségélyezésére” szólította fel az egyházközségeket (bombakárosultak befogadása, ruha, élelmiszer, pénzadományok gyűjtése). „Isten óvja hazánkat és magyar véreinket!” – írta az esperes, akinek közlése szerint az egyházmegyét még nem érte bombatámadás. A gyülekezetnek hősi halottja is volt: chernelházi Chernel Antal tüzérhadnagy. „A m. kir. 3. gróf Nádasdy huszárezred hadnagya július hó 6-án hajnalban, géppuskája mellett utolsó percig hűségesen kitartva, 21 éves korában, Krisztusért és hazájáért hősi halált halt. Istenem legyen meg a Te szent akaratom!” „Elnök bejelenti, hogy az alagi vasárnap Istentisztelet időpontját a szinte rendszeressé váló vasárnap délelőtti légitámadások miatt d.u. 6 órára kellett áttenni arra az esetre, ha d.e. az Istentisztelet a 'légő' miatt nem tartható meg.”

A presbitériumi tisztújítást július 16-ra tűzték ki. „Elnök előadja, hogy ez év elején esedékessé vált a presbitérium részleges megújítása, illetve a 9 tagúvá apadt létszám 12-re kiegyenlítése. A presbitérium kimondja, hogy az összehívandó ehk.-i közgyűlésen 3 presbiter és 3 pőtpresbiter kell választani. [...] Elnök sajnálattal bejelenti, hogy Setéth József gondnok többször hangoztatott szándéka szerint gondnoki tisztségéről írásban lemondott. [...] a presbitérium megköszönve távozó gondnoknak több mint 6 éven át tanúsított hűségét, odaadó, áldozatos szolgálatát, lemondását elfogadja.” A július 16-i egyházközségi közgyűlés jegyzőkönyvéből: „[...] a presbitérium a megüresedett tisztségekre a következők megválasztását javasolja: gondnok: dr. Végh József, presbiterek: dr. Mihály Sándor, Magyarai László, Oláh István, pőtpresbiterek (a behívás sorrendjében): Kiss M. Zoltán, Szénási Imre, Nagy Imre. Miután a jelenlevők szavazást nem

kívántak, elnök megállapítja, hogy a közgyűlés elfogadta a presbitérium fenti javaslatát, melyet ennek folytán, mint választási eredményt hirdet ki." Augusztus 12-én letették az esküt az újonnan választott presbiterek. Oláh István nem jelent meg, később levélben közölte, hogy nem fogadhatja el a tisztséget. Szénási Imre is levélben köszönte meg a bizalmat, de mivel folyamatban volt áthelyezése egy nagyváradi bankba, nem vállalhatta Alagon a szolgálatot. Kiss Mózes Zoltán egy tábori levelezőlapon tudatta a lelkeséssel, hogy elfogadja a megbízást

Még júliusban Bölcskei Géza helyettes lelképásztor rákospartolai lakását feladva Alagon igényelt és kapott lakást a Rákóczi út 74. szám alatt. A gyülekezet örömmel fogadta a költözés hírére.

A magyar királyi központi statisztikai hivatal – az 1941-es népszámlálás ideiglenes adatai szerint – közölte Alag és Dunakeszi lakosságának vallási megoszlását:

Vallás	Alag	Dunakeszi	A két település együtt	Kis-Alag	Imreháza major
Római katolikus	2838	6946	9784	668	8
Görög katolikus	38	62	100	4	-
Református	615	864	1479	152	2
Evangelikus	196	314	510	60	-
Görög keleti	68	15	83	-	-
Unitárius	7	11	18	-	-
Baptista	1	-	1	-	-
Izraelita	35	147	182	11	-
Egyéb	2	1	3	5	-
Felekezeten kívüli	1	3	4	-	-
Ismeretlen	-	2	2	-	-
Összesen	3801	6365	12166	900	10

Ebben az évben is sokan kérték az adócsökkentés mellett az egyházadót elengedését: „Dunakeszi, 944. IX. 3. Tisztelet Tiszteletes úr! Én egy 64 éves hadi özvegy asszony vagyok, semmiféle keresetem nincs. Havi 24 pengő nyugdíjam van, ebből sajnos még élni sem tudok, és így sajnos az egyház adót nem bírom kifizetni. Nagyon szépen megkérném a Tiszteletes urat, ha lenne szíves az adómat elengedni. Mert állandóan beteg vagyok, és dolgozni nem tudok. Tisztelettel özvegy László Jánosné.” „Kérem a Virág Béla két éve a fronton van és az édesapja is újból fél éve kint van, tehát tessék őket mellőzni. Tisztelettel, Virágné”.

Átlépések a református egyházba: római katolikus egyházból: Spáring Gyula, Alag. Az izraelita egyházból: Bársony Gyuláné, Dunakeszi, Reich Mártonné, szül. Felházy Vilma, Reich Márton, Újpest, Bakonyi Sándorné, szül. Adler Ilona, Alag.

A világháború rövidesen közvetlenül is elérte Dunakeszit és Alagot. Október 22-én, az év utolsó presbitériumi ülésén elhangzott, hogy „a bombatámadások során betört templomi ablakok megcsináltatása a hatóság által kiutalt üvegekkel szükségessé vált, illetőleg folyamatban van. [...] nagykárolyi Balogh Gyula presbiter, aki hosszú idő óta katonai szolgálatot teljesít, a Szentes körüli harcokban megsebesült s jelenleg valamelyik bpesti kórházban kezelik. [...] a fontos irattár és egyházi ingóságok megőrzésére – a bombatámadások tapasztalatai alapján – egy kívül bádoggal bevont ládát készített id. Ilcsek Vilmos alagi asztalosmesterrel. [...] a presbitérium az egyházközség jelenlegi készpénz- vagyónának megőrzése, illetve értékesítése tekintetében határoz.”

Máté Ilona „saját árva” eltartási költségeire 1944-ben 462 pengő adomány gyűlt össze. 1-2 pengős adományok mellett Czákó Ferencné 50 pengőt, Horthy Jenő 100-at, a műhelytelepi iskolások 52 pengőt adtak.

Levél Szokolyáról (olvashatatlan aláírás): „Szokolya, 1944. december 4. Kedves Tiszteletes Uram! Bizonyára értesült már sanyarú sorsomról. Úgy jött ez a behívás, mint derült égből a villámcsapás. Családom bizonytalan sorsa még jobban elkeserít és csak a Mindenhatóba vetett erős hitem óv meg attól, hogy valami baj történjék. November 30-án, csütörtökön este kaptam a SAS behívót, azonnali jelentkezéssel és szombatn reggel bevonultam Szobra, ahonnét már másnap, vasárnap tovább indítottak Szokolyára egy munkásszázaddal árkot ásni.” Az 1945. május 20-i presbitériumi ülés jegyzőkönyvéből tudhatjuk meg, hogy a levelet dr. Végh József gondnok írta.

Végezetül egy 1944-es kimutatást közlünk az alagi-dunakeszi református hadbavonultakról:

Hadbavonult neve	Lakás	Foglalkozás	Gyermekek	Bevonulás
Bodolai Lajos	Kassai u. 14.	szénkereskedő	3	1944. ápr.
Forutrán Ervin	Vereckei u. 7.	órábéres	-	1944. ápr.
Károlyi Sándor	Lóverseny u. 12.	kötőmester	1	1944. ápr.
Nagy György	Károlyi u. 12.	tisztviselő	-	1943. máj.
Nagy Zoltán	Károlyi u. 12.	műszerész	-	1944. feb.
Péntek Dániel	Nándor-major	földműves	2	1944. ápr.
Szabó István	Lovásztelep 24.	sütősegéd	2	1943. jún.
Szegedi Ferenc	Rákóczi út 100.	földműves	2	1944. feb.
Szép Károly	Csokonai u. 4.	asztalos	2	1943. júl.
Vitáris István	Kossuth Lajos u. 13.	altiszt	1	1944. ápr.

A cikkben felhasznált idézetek és adatok a Dunakeszi Református Egyházközség irattárából származnak.

